

ДИСКУСІЙ ПЛАТФОРМА 3 **ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ** **ОРГАНІЗАЦІЙ, ІСТОРІЇ, ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

Тетяна Соломенна.

*доцентка кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
кандидатка історичних наук*

УТВЕРДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В **ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Питання формування та реалізації гендерної політики ЄС має свою еволюцію, багате знаковими подіями та поділене на кілька етапів. Гендерна рівність для інтеграційних процесів в Європі була завжди важливим пріоритетом. Останні десятиліття відзначені суттєвим прогресом в досягненні гендерного балансу в країнах Європи. Можна говорити про кілька факторів, які впливають на поступ гендерної політики Європейського Союзу. По-перше, це діяльність міжнародних організацій передусім, ООН та Рада Європи; по-друге, – ініціативи та пропозиції активісток жіночого руху, діяльність жіночих організацій та жіночих об'єднань; і по-третє, – юридичний поступ, вдосконалення правової бази в запровадженні принципу гендерної рівності в політику ЄС. Принципи демократії та дотримання прав людини відзначені в усіх засадничих документах першого етапу економічної інтеграції створення Європейських економічних співтовариств (ЄЕС). На цьому етапі вирішувалися питання рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в трудових відносинах, оплати праці, соціальних гарантій жіноцтва в період материнства тощо.

В 1992 р. відбулося створення політичного об'єднання на основі економічної інтеграції Європейський Союз (ЄС), і підписаний Маастрихтський договір підтвердив принципи свободи, демократії, поваги прав людини і основних свобод. ЄС на законодавчому рівні закріплює захисні механізми щодо жінок на ринку праці й робить спробу збалансувати професійну зайнятість і сімейне життя, що обумовило розширення переліку питань гендерної проблематики, які обговорювалися в суспільстві та сприяло зміні моделей поведінки й ставлення людей до таких тем.

Важливою подією для всіх країн світу в запровадженні гендерної політики як елементу державної політики стала Четверта Всесвітня конференція щодо становища жінок, яка відбулася в Пекіні в 1995 р. Пекінська платфор-

ма дій [1] змінила парадигму захисту прав жіноцтва в світі, запропонувавши запровадити гендерну тематику в усі сфери життя суспільства, на всі рівні ухвалення рішень, домагаючись рівних, прав, можливостей та паритетного представництва з будь-яких питань чи політик. Принцип – gender mainstreaming – гендерного мейнстрімінгу/ комплексного підходу/ гендерної інтеграції – так по-різному називали методологію реалізації гендерної політики. Цей принцип взяв на озброєння і Європейський Союз.

В 1996 р. Єврокомісія виразила намір запровадити гендерний мейнстрімінг в політику ЄС і видала особливу угоду «Запровадження рівних можливостей для чоловіків і жінок в усіх напрямках діяльності ЄС» [2]. Цей принцип був відображений в Амстердамському договорі 1997 р., який здійснив прорив в усвідомленні гендерних проблем на суспільному рівні. Договір визнав рівні права жінок і чоловіків основним принципом права Європейського Союзу (ст 3.2) [3].

Відзначимо, що запровадження цього принципу підтримала Рада Європи, ухваливши «Декларацію про рівність жінок і чоловіків як основоположного критерію демократії» [4] для застосування в усіх органах і видах діяльності організації.

Комплексний підхід полягає в організації (реорганізації), покращенні, вдосконаленні та оцінці процесів ухвалення рішення, з метою введення проблематики рівності між жінками та чоловіками в усі сфери, на всі рівні за допомогою учасників, передусім залучених до реалізації політики. Така зміна методології призвела до розширення простору прояву дій гендерної рівності, і це було активно підтримано активістками, жіночими організаціями й жіночим рухом в цілому. В 1990-ті рр. в ЄС відбувається значне просування в формуванні окремих принципів і загального спрямування розвитку політики гендерної рівності. Принцип рівних прав жінок і чоловіків вийшов за межі вузького розуміння трудових взаємин і соціальної політики, став реально запроваджуватися в усі сфери життя людей.

В 2000-ні рр. відбулося закріплення принципу гендерної рівності в основних законах ЄС. В грудні 2007 р. був підписаний Лісабонський договір, який більшою мірою орієнтований на розвиток демократії і захист прав людини, ніж попередні договори ЄС [5]. Статті договору гарантують захист прав людини у відповідності до Хартії основних прав ЄС [6], яка набула юридичної сили і стала частиною правового доробку ЄС. На практиці це означає, що ЄС визнає рівні права жінок і чоловіків в усіх сферах життя та принцип рівноправності допускає ухвалення заходів, що передбачають особливі переваги для недостатньо представлені статті (ст.23). Зокрема, на законодавчому рівні визнається прагнення досягнення гендерного балансу в трудових відносинах – поєднувати сімейне життя та професійні обов'язки.

В 2006 р. Єврокомісія визначила зміст гендерної політики ЄС в «Дорож-

ній карті для досягнення рівності між жінками і чоловіками» [7], а потім в Стратегіях щодо гендерної рівності, які ухвалюються Радою ЄС кожні п'ять років. «Дорожня карта» визначила шість пріоритетів, заклала основи гендерної політики, окреслила питання, які потребували уваги та вирішення.

В 2019 р. оновився склад Європейської комісії, яку очолила колишня міністерка оборони ФРН Урсула фон дер Лайн, яка в своїй промові напередодні її обрання, оголосила шість пріоритетів для розвитку ЄС, визначивши гендерну рівність – важливим елементом економічного розвитку. Пообіцяла зробити Комісію зразком рівного представництва чоловіків і жінок. Визнала серйозність проблеми домашнього насильства, вважаючи дієвим механізмом її розв'язання ратифікацію Стамбульської конвенції країнами-членами ЄС задля зменшення та запобігання насильству [8].

Окремої уваги потребує документ «Союз рівності: Стратегія гендерної рівності 2020–25 р.р.» [9]. Це діючий документ, який визначає напрями, заходи, принципи, підходи гендерної політики ЄС. Рівність жінок і чоловіків названа основною, цінністю, правом та ключовим пріоритетом Європейського Союзу. ЄС є беззаперечним лідером гендерної рівності, бо 14 місць з перших 20 в списку Індексу гендерної рівності залишаються за країнами ЄС. Такому становищу європейці завдячують гендерному мейнстрімінгу, тобто запровадженню тематики рівності прав статей в усі сфери діяльності на всі рівні ухвалення рішень, вважаючи його важливим пріоритетом всіх без виключення видів діяльності та практик ЄС. В Стратегії відзначено повільний прогрес в цій сфері й потребу докласти більше зусиль, бо гендерна рівність – це відповідальність усіх сторін, повного усвідомлення цієї необхідності в реалізації демократії та збереження різноманіття європейського суспільства.

Важливим виміром співпраці України з ЄС є Східне партнерство (Сх П). Впродовж останніх п'яти років ЄС та країни-учасниці Сх П виконували Програму досягнення конкретних результатів та досягнень, серед яких була і гендерна рівність [10]. Досягнення гендерної рівності та недискримінації, ЄС вбачав в гармонізації національного законодавства; сприянні ратифікації Стамбульської конвенції країнами-членами Сх П; підтримці з боку ЄС жінок в бізнесі та їх рівного представництва в молодіжних програмах ЄС, що можливо було реалізувати більшою мірою в разі запровадження реальної, а не декларованої гендерної політики країнами партнерства.

Ще одним прикладом реалізації гендерного підходу в програмах ЄС є Робочий план по культурі на 2019–2022 рр. в рамках реалізації Нового порядку денного по культурі європейського співтовариства [11]. Серед п'яти пріоритетів документу, четвертим названа гендерна рівність, яка визнається «основною культурного різноманітності», і відзначено, що «культура відіграє ключову роль в подоланні стереотипів і сприяє суспільним змінам». Визнано, що гендерні відмінності зберігаються в усіх сферах культури та мистецтва, тому

слід приділити більше уваги зменшенню гендерного розриву в цій сфері.

Масштабне завдання, яке ставиться в сучасній Стратегії гендерної рівності є поліпшення ситуації в питанні зменшення та протидії домашньому насильству. Його реалізації має сприяти створення оновленої та вичерпної бази даних з урахуванням різних аспектів та показників щодо динаміки та поширеності насильства. Це має реалізувати Євростат до 2023 р. Механізм ЄС має стати прикладом для його запровадження в інших країнах, тому велика увага Брюсселя приділяється питанню ратифікації Стамбульської конвенції, як європейськими країнами, так і актуалізації цієї проблеми з іншими партнерами ЄС. Сучасна ситуація з пандемією та масштабність руху #MeToo свідчать про поширеність та складність питання.

Можна говорити, що реалізація принципу гендерної рівності на етапі економічної інтеграції полягала в гарантіях соціального захисту, балансу між зайнятністю та сімейними справами, питанням міграції й загальної безпеки. Працюючі жінки потребували перегляду соціальних гарантій з врахуванням їхніх потреб. Розвиток соціальних послуг, пов'язаних з доглядом за дітьми та іншими членами родини, звільнило жіноцтво від неоплачуваної праці, бо функції догляду за дітьми взяла держава. Відбувається скорочення гендерного розриву в реалізації економічних прав і можливостей, а з середини 1990-х рр. відбувається поширення гендерної політики на всі сфери діяльності суспільства. Оформлюються принципи, стандарти та механізми, які втілюються в законодавчій діяльності Європейського Союзу. Позиція ЄС у досягненні гендерної рівності полягає в тому, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права і можливості для участі в усіх сферах життя суспільства. Для цього всі інститути ЄС мають запровадити проблематику рівності між жінками і чоловіками в усі політики, в усі програми і проекти, на всі рівні ухвалення рішень. Для її реалізації слід гармонізувати правові національні механізми, забезпечити навчання державних службовців та інших спеціалістів в галузі гендерної рівності, а контроль ефективності цієї політики залишити за жіночим рухом, його активістками та громадянським суспільством.

Література:

1. Пекинская платформа действий. URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20R.pdf>
2. COM (96) 67 final of 21 February 1996 on «Incorporating equal opportunities for women and men into all Community policies and activities». URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1996:0067:FIN:EN:PDF> <http://aei.pitt.edu/3991>
3. Амстердамський договір. Treaty of Amsterdam. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 1997. URL: <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>

4. Декларация о равенстве между женщинами и мужчинами как основном критерии демократии. Стамбул, 13–14 ноября 1997 года. URL: <http://www.owl.ru/library/026t.htm>.
5. Лісабонський договір. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text.
6. Хартия основных прав ЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text.
7. Road Map for Equality Between Women and Men. 2010 // http://www.untj.org/docs/country_context/gender/Gender_policies/EU-Gender_Equality_Road-map_2006–2010.pdf.
8. A Union that strives for more. My agenda for Europe / By candidate for President of the European Commission Ursula von der Leyen. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/political-guidelines-next-commission_en_0.pdf.
9. A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152>
10. Східне Партнерство – Концентруючись на ключових пріоритетах та конкретних досягненнях. Спільний робочий документ. URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/PDF1_Ukr.pdf.
11. Work Plan for Culture 2019-2022. / Official Journal of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/TodayOJ/>.

Яна Приступа,
аспірантка II курсу
Криворізького педагогічного університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ГЕНДЕР» (ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Сьогодні проблема гендерної рівності набувають значної актуальності, про що свідчать підписані багатьма країнами міжнародні договори. Так, у статті 10 Конвенції про усунення всіх форм дискримінації проти жінок 1981 року наголошено на рівних правах в освіті. Пізніше, в 1990 році було затверджено Конвенцію про права дитини, а саме йдеться про рівність прав дітей на освіту (додаток 1, ст.28 та 29). З метою подальшого зобов'язання усунення дискримінації на всіх рівнях, створення гендерно-чутливих освітніх систем було переглянуто у 2000 році Пекінська Платформа для Дії (1995) (The Beijing Platform for Action), яка мала акцент на якості та розробці гендерно-чутливої навчальної програми й значущості освіти для дівчат. Цього ж року в Дакарі питання гендерної рівності в освіті порушено в документі «Цілі Освіти для Всіх (Education for All Goals)». Запропоновано вирішення